

der, der kalder på undersøgelse. Bindet opfylder således til fulde det for hele socialhistorieprojektet erklærede mål på én gang at være opslagsværk (i hvilken forbindelse man dog kunne have ønsket sig et register også til de enkelte bind) og samtidig udgangspunkt for videre studier (*Humaniora* 1974-76 s. 166ff). Derimod kan det ligeledes erklærede forståelsesniveau (studentereksamen) næppe siges at gælde dette bind. Denne mangel er dog meget let at bære, thi for nuværende og kommende historikere vil bogen med sin grundige fremstilling, gode forskningsoversigter og forfatterens iderigdom være en guldgrube.

Jens Villiam Jensen

Hans Chr. Johansen: *En samfundsorganisation i oprud 1700-1870. Dansk social historie 4.* (Gyldendal, 1979). 333 s.

Bindet er skrevet af Hans Chr. Johansen, der oprindeligt er uddannet som økonom, men siden 1968 har været professor i historie ved Odense Universitet. Han har i adskillige tidligere arbejder beskæftiget sig med periodens økonomiske og sociale historie, bl.a. i sin disputats om dansk økonomisk politik i 1780'erne, i forskellige studier omkring Sundtoldregnskaberne samt – hvad der er mest centralt i denne sammenhæng – i en større historisk-demografisk undersøgelse (fra 1975) om dansk befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede.

Bogen består af 6 afsnit. Heraf analyserer hovedkapitlerne henholdsvis befolkningsudviklingen, gruppedannelser i samfundet samt levestandard og indkomstfordeling, mens tre mindre afsnit behandler »De ydre rammer«, »Uddannelsesforhold og analfabetisme« og »Individ contra samfund«. I sin

struktur er bindet således rent tematisk opbygget, og selv om denne inden for de enkelte af hovedkapitlerne suppleres med en række korte kronologiske småafsnit, savner man et sammenfattende afslutningskapitel, hvor hovedlinjerne af udviklingen inden for de enkelte områder kunne trækkes op i sammenhæng.

Dansk social historie var i sit oplæg tænkt som en kombination af et opslagsværk og udgangspunkt for videre studier. Den skulle »såvel give en samlende oversigt som vejlede i, hvordan oversigtens resultater er nået og i, hvordan forskerne selv kan skaffe sig en mere detaljeret viden om enkelte sider af eller problemer i socialhistorien«.

I dette bind har Johansen lagt hovedvægten på »formålsparagraffen« pkt. 2, formidlingen af forskningsresultaterne. Det kan der være en rimelig grund til, ikke blot fordi de centrale undersøgelser over de sociale gruppedannelser og deres indbyrdes forhold i den behandlede periode er forholdsvis nye og derfor ikke hidtil inddraget i andre oversigtsværker, men også fordi forfatteren selv står som den banebrydende danske forsker på dette område. Med sine EDB-baserede analyser af dansk befolkningshistorie i det 18. og første del af 19. århundrede har han nået en række nye resultater omkring bl.a. landbobefolkningens tregenerationsfamilie, dens geografiske mobilitet og sammenhængen mellem ægteskabsindgåelse og gårdbesiddelse. Også en række andre nyere undersøgelser, der bl.a. belyser de tidligere kirkebøgers og folketællingers pålidelighed, er inddraget i analysen af befolkningsforholdene på landet. For byernes befolknings- og erhvervsstruktur gives ligeledes en meget anskuelig gennemgang af udviklingen i hovedstaden, den store og den lille by – de to sidste ek-

semplificeret ved forholdene i Odense og Middelfart.

Johansens fremstilling er især i de tre hovedafsnit stærkt præget af kvantitative analyseformer, hentet fra det moderne sociologiske begrebsapparat, og han giver her nye ypperlige bidrag til belysning af centrale socialhistoriske forhold i den pågældende periode. Fokuseringen på disse metoder betyder dog også, at behandlingen på nogle områder kommer til at lide af skævheder. For landbobefolkningen er behandlingen af fæsterne under godssystemet i 1700-tallet langt mere indgående og systematisk belyst – gennem godsarkivmaterialet – end det er tilfældet for de selvejende, udflyttede bønderfolk i midten af det følgende århundrede, hvis sociale kontaktnet via landsby, sogn og de nydannede foreninger virker mere spredt – og mindre kvantificerbart. Et andet sted, hvor det samme gør sig gældende, er i afsnittet om uddannelsesforhold, hvor »anden voksenundervisning«, der bl.a. omfatter højskolebevægelsen og de erhvervsrettede uddannelser inden for handel, håndværk og industri, spises af med 12 – tolv – linier.

Også andre af de kortfattede, men ofte glimrende kronologiske oversigter over udviklingen på de enkelte områder får på grund af omfanget næsten karakter af opremsninger. Og det fører over til den væsentligste anke mod bogen. Den er for tynd. Set i forhold til den foregående og de følgende bind af socialhistorien burde den foreliggende periode have været tilgodeset med et sidetal, der var mindst dobbelt så stort. Så havde der også været plads til den lidt bredere sociale skildring og de emneområder, som man nu må savne.

Erik Korr Johansen

Ole Degn: *Ribe 1500-1950*. Scandinavian Atlas of Historic Towns No. 3 (Danish Committee for Urban History. Odense University Press, 1983). 90 s. og 28 pl., 183 kr.

Med undtagelse af København findes der vist ingen by i Danmark, der er så indgående og så ofte beskrevet som Ribe, hvor der har boet talrige lærde, som ikke veg tilbage for arbejdet med at skildre stedet, og i nyere tid har byens ælde, dens kirkelige og verdslige arkitektur og på mange måder enestående stilling fristet til at fordybe sig i de problemer, som Ribes historie er så rig på. Dette værk adskiller sig fra de andre ved ikke som ellers at give en sammenhængende skildring, men må karakteriseres som en topografisk-statistisk materialesamling, der hus for hus og erhverv for erhverv gennemgår tiden 1570-1950 for skatteborgernes bopæl og ansættelse til skat. Denne liste er det centrale i bogen og må have krævet et umådeligt arbejde. Den hviler på mange kilder, skattelister fra 1570, 1640, 1682 og 1761 foruden grundtaksten 1682, brandtaksationen 1761 og nyere materiale, og man skulle herudfra kunne regne med, at ingen borger i Ribe manglede. Mellemrummene er dog så store, at man ikke kan gå ud fra, at alle er medtaget. En stikprøve om urmagerne viser, at der er enkelte mangler. Listen angiver kun 3 urmagere 1870 og 2 1950, men allerede 1602-03 nævnes en sejmester i byen, 1622 en anden, en tredie optræder 1739, 1761-62 tog 3 urmagere borgerskab, og senere kom andre til. Alle disse mestre har undgået at komme ind i de kilder, bogen hviler på, fordi intervallerne mellem dem som omtalt er for store, eller de er for de ældste urmage-